

ЗИТА РУЦКА

КРАТАК ВАТРЕНИ ОКРШАЈ

Уредник

Корана Боровић

Наслов оријинала

Zyta Rudzka, *Krótką wymiana ognia*

Copyright © Прометеј, 2023.

Copyright © by Zyta Rudzka, 2018.

Published with arrangements by Grupa Wydawnicza Foksal, 2018.

Сва права задржана. Ниједан део ове књиге не може се користити нити репродуковати у било ком облику без писмене сагласности издавача.

ЗИТА РУЦКА

Кратак ватрени окршај

Превела са њољској
Милица Маркић

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

за Бамби

Јесам, остарила сам, стојим на станици и кажем себи наглас:
Зар је тако тешко поверовати у то да маме никад није
било? Тако тешко?

Одједном, прилази ми неко. С бока, не преблизу. Без
лица.

То сте ви? – чујем мушки глас.

Размишљам. Да, то сам ја.

Добар дан. Рома Домбровска? – опет ће. Она песникиња?
Опрезан је. Зато што ме нема на телевизији, а слике на
интернету ме смањују и удебљавају.

Одмах сам вас препознао – каже. Баш сте фотогенични.
Речи тремом запржене звуче свеже. Подигнем главу,
задигнем браду, намрштим се.

Пилетина, нећу га. Нећу ни за једну ноћ. Дерле. Зечја соца,
киселица. Није ни леп ни ружан него онако, шућмураст. На
такву смо младеж спали, пушта моја младости.

Ја и тај млади човек. Између нас громадни бедем сне-
га, водњикавог и прљавог. Зазимило је пре недељу дана.
Вејало је, сад се споро раскрављује.

Могу ли нешто да Вам напишем? – опет ми се набацује.
Само пар речи. Могу ли? Одавно то прижељкујем.

Журим, момче, иди с милим Богом. Машем рукама као да терам осу.

Он и даље нешто говори, само што не пукне, букти зарумењен, убледи, па поцрвени.

Гледам га и не слушам, а све више ме занима како мирише. Испод браде, тамо где почиње врат. Замишљам га под својом набреклом брадавицом, замишљам га на пупку. Како ми рука клизи тамо, на затегнути бутни мишић под гузом, засигурно малом и чврстом као зелена вишња. Како ли мирише, тај он?

Ћути и прати ме погледом.

Стиже аутобус, нећкам се да ли да му дам свој број.

У последњи час угуравам се кроз врата која се затварају. Видим га. Стоји на станици. Потрчи, махне руком, нестане с видика. Љубавни клише.

Неко ме са степеница повлачи горе, уступа ми место.

Затетурам се, неспретно се захваљујем, исплазим језик. Једва се ухватим за држач. Осетим потмули бол у слепоочницама, суво грло. Дишем као да хлапћем своју крв. Брзо и жестоко.

Висим тако поред једног пара. Рекла бих да су новопечени супружници. Већ су се мало уморили једно од другог, али су још увек у заносу. Бленем у њих. Можда због тога нешто у мени буја као мешинаста израслина. Као гука.

Силазе на следећој. Добро је, о, добро је! Сишли су за моје добро!

Покушавам да схватим куда се возим. Докле, зашто, и који ћу мој ја у овом аутобусу. Не видим ништа. Снежне пахуљице лепе се за окно, обезбојене, замазују стакло.

Силазим.

Млади мужјак. И даље ме тамо чека, узвртео се и кружи. Откуд сам тако сигурна? Свако би да буде уметник, а ако му се то већ не дâ, онда бар да буде са уметницом. Размишљаам чак да ли да се вратим. Да га приведем код себе и последњи пут се нарокам животом, љубављу, искушењем вечности за двоје... Или не... можда ипак не.

Улазим у метро станицу. Покретним степеницама под земљу, губим равнотежу. Безобзирна ваздушна струја заноси ми главу уназад. Укрцавам се.

Коначно сам у вагону.

Седите, госпођо.

Живахно мљацка усницама – висок, ћелав, танка седа кикица, сигурно се ближи смрти па не дâ врлини да малаксава, на ловачком терену још му је само преостала доброта.

Окренем се у страну.

Седите, госпођо – понавља. Седите!

Хоће ли ме још и руком повести до седишта? Смешим се тужно и безазорно.

Матори, боље да си рекао дуни ми у муда, уместо што ми место уступаш – дерем се.

Онда ћу ја да се устоличим – промумла стуштено.

Завали се у седиште. Буде ми га жао. Нагло и накратко.

Пробијам се на крај вагона, инфантилно. То човек ваља да никад не прерасте.

Негде у мени исписује се реченица: „Скидаш се или дајеш отисак прста?“ Послужиће за песму. Гутам бели прашак за изданак свежег сећања. И жути гутам да избришем стара,

али се ништа не поништава, чак делује слабије у трострукој, недозвољеној дози. И даље видим баканцу, покидане делове лутке, кондом, осмуђене даске, лед, омаховљени зид бунара, одушак у леду; свуда то видим.

Откако сам се родила све је како не треба. Желела сам другачије, а увек је било како не треба. Све низашта. Ни за кога.

Пресече ме бол између лопатица. Одмори, предахни.

Седнем на слободно седиште. Једну ногу завучем иза друге, тако сам сигурнија.

Метро полази. Вози даље. Кроз неке чудне косине у којима је баш добро, у које бих да заседнем, да се њишем, али са сваким дахом нешто ми попушта изнутра, лабави се, скелет ми је као од трске. Ребра су ми крхка. Пуцају кости.

Пробија се одсјај следеће станице. Цимање. Вожњу затим прати звук тандркања калдрмом у полумраку. Кратак пречник отвора. Перон. Изнад главе Варшава. Гласови као колпоскоп којим се улази у град.

Неко држи вештачку јелку. Лабрадор гледа слепца. *Mater dolorosa* петља ми под ногама, подигне цуцлу, олиже је, цмокне, мљацне и враћа је детету у уста.

Ја и Сузана. Кад бисмо погледом закачиле једна другу, то је као да смо себе погледале у огледалу, на брзину, кришом, тобоже случајно, а заправо намерно, и сваки пут забиберено незадовољством. Беспомоћношћу.

Иста пуначка тела покривена пегицама као јаја водених птица. Риђе шишке на челу као у пламену. Леп облик очију, блага разроокост. Усне испућене, херувимске, пуначке, крофнасте, увек полумесечасте, као да се љуте.

Изгледале смо као бабушке из истог комплета. Ја већа, она мања. Кад нас видиш заједно, утисак дублета још је упечатљивији. Близаначки трљамо ухо док размишљамо. Севамо очима. Накашљавамо се кад смо несигурне. И тај ход, идентично понављање великих и малих корака, и бат ногу. Баста!

Ухватим себе на прозорском стаклу. Изгледам као хермелинско крзно без даме. Одједном се дижем и преседам на другу линију.

Земља грува, мењам правце и вагоне. Све више људи, сви дркају мобилни, станице се смењују, оштро и нагло.

Крај.

Излазим у партер града.

Где сам? Где сам то, доврага?

Питање којим потцењујем и себе и ђавола. Ништа не препознајем. Ружно свуда, мрачно свуда. Куће, људи, аутомобили – немам за шта да се ухватим.

Направим неколико корака, жигне ме под коленом. Бауљам преосталим снегом, балдишем.

Мало даље стоји Деда Мраз. Зури у мене, мада је већ на први поглед сигуран да нисам била добра и да ћу остати без поклона.

Одлепљује му се брада, испада му мешина. Капа и црвени огртач му добро чуче, то је мушко говече; плећато, куштрово-чупаво-мргудно, испод капе с кићанком има рогове, зна се.

И даље као да гледа у мене, али некако са стране, у правцу аутомобила по којем су исцртане златне јелке, одакле се обилато излива пољска коледа, китњаста од звончића.

Направи неколико корака. Приближи се.

Повлачим се, а он осећа да је боље да ми не прилази без батине.

И укочи се раскречен а од иња на ноздрвама светлуцају му слине.

Шта је? – виче.

Шта би било? – процедим. Ништа. За тебе ништа.

Он блене тако узбуђено као да гледа „Мој пријатељ Вили“.

Сузин омиљени филм. Увек га је гледала с искљученим тоном.

Ништа није. Ништа – понављам.

Како ништа? – наставља. Па видим да је нешто. Камон, женска главо.

Чеше се иза уха, поправља капу, смешка се.

Како иде? – пита. Све океј?

Остави ме.

Искревељим се, а он ништа. Примиче се и дахће.

Добро, добро. Божић-Бати нећеш подвалити, деда ће те гајби привалити.

И већ му на лице испузава подругљива гримаса.

Шта је? Шта хоћеш?! – тихо подвриснем.

Шта хоћу? Ништа нећу – гунђа Деда Мраз. Оберучке увлачи мешину у панталоне, пући усне и шаље ми влажне пољупце.

Бабојепцу! – сикћем. Бабојепцу!

Смркло ми се, вучем се на трулим ногама.

Увече опет пишем. Тешем речи као дрво за огрев. Не могу да престанем.

И даље ћопава, нагло остарела.

Као обезглављена кокошка мајкица трчи по дворишту и не мрда с места.

Цео живот јој је прошао у нахереној кући поред канала Мокре реке, тамо где је завијугала на север док није пресушила, док излизане ивице обале нису изгубиле гриву жућкасте пене, и остао само муљ у кориту да се по њему клизаш на петама.

Некад је ту била Црна шума, па Шварцвалд, а сад је црна рупа.

Овде сам се родила. У тој дрвеној кући. У тој кухињи поред пећи у углу. Овде су ме спрали од кржаве слузи, овде су ме однели у кљунасто корито и урањали у прокувану воду све док нисам проплакала.

Мокре више нема али и даље се осећа. У влажној кући, у зидовима прекривеним слузи као на клобуцима вргања, у вилином клинчићу који штрчи из старих бакрача у углу хладне кухиње иза ватраља.

Стигла сам.

Мајкица испружа руке као за поздравни дочек, за загрљај, па их брзо скрије иза леђа. Устукне два корака уназад.

Врпољи се у филцованим гумењацима. Гледа. Зарила у мене своје зверско око. Домаћински. Зури као у своје живинче, жгољаво или подгојено? Буцмасто. Јешно. Вечито гладно. И срећа да је тако. Кад је дебело, онда је здраво.

Поправи фризуру – командује ми већ на улазу.

Погладим се по коси.

Све мислим неко дете ми се овде мува и њушка, кад оно ти! Море, дундо једна! – смеје ми се.

Ни ти ниси много велика.

Ја сам дунда, јер сам стара.

Чуј, стара! Одувек си била мала. Дунда и као мала.

Све ти знаш! – бреца се. Све знаш а човека немаш.

Шта ће ми човек, зар ми треба неко да ме млати?

Да млати, дакако. Мушко и јесте зато да витла кијаком.

У кући мирише на радњу с половном одећом. Мајкица, дакле, и даље има снаге да шпарта до вароши.

Која црна варош, какви бакрачи! – пишти љуто поштар. Сами пиљари, тезгари, бироши и пијачи.

Сув је к'о сарага, олињао и грбав од торбе на леђима, наслања бицикл о ограду.

Искоракне напред, исхракне се на земљу. Густ, млечни шлајм. Пљује као да псује. Оштро и одсечно, из дна плућа.

Донео је пензију. Зирка, устави поглед на мени, накриви главу. Пошто га наградим за труд, кусур ми враћа у виду комплимента за маму:

Благо мајци, стигла ћера. Мудрица, учена глава.

Мајкица домаће уз осмех:

Учена, али за жаљење. Наврнула се на престонички живот. Жалибоже.

Поштар ме гледа испод ока. Као збуњени мулац тихо дода:
Ако је она за жаљење, а шта је онда на дику?
Мајка се кревељи.
Није више фрајлица, сад је баба-фрајла.
Како баба-фрајла када има мужа? – поштар се смеје и
открива потамнеле десни.

Дигла једра, отерала човека, он отишо с млађом. И сад
јој је та кучка ушла у штету.

Кучка. Сложи се поштар и сад ме некако другачије гледа.
Каква је, таква је, моја је – помирљиво ће мајкица. Моја,
жалибоже.

Од кога сам и добра сам – подбадам је.

А она се смеје с тим једним својим зубом.

Носи дечју тренерку са сликом Микија Мауса. Чувени
амерички глодар искрзан по ушима, али и даље тапше,
држи у рукавицама извезену честитку *Happy New Year!*

Мајкица маше готово обескоженим рукама, саме кости
и тетиве.

Дај то шта си донела.

Доносим јој аспирин, бандажер за вене, сушену ко-
басицу коју ће размекшати у води.

Алај ће да се крка! – сопће задовољно.

Вадим тврде воћне бомбоне, ћетен-алву, суво грожђе,
чоколадице Мацин језик. Мљацка чим их угледа. Плази
језик, мрда њиме као срећан псећи реп.

Одмичем у страну суве окрајке, непоједене кришке,
распакујем торбу и видим јој промену на лицу. Брз трзај
мишића, миг. Хируршки фацијални засекач, у секунди. Као
кад отвараш поклон а то није оно што си очекивао.

Тешко дише. Напреже се. Поравнава сукњу. Отреса непостојећу прашину. Одмиче се од стола, излази у двориште, одлази до своје шамлице, до бунара.

Кроз прозор с напуклим стаклом у углу посматрам како се нагиње над бунар. Мљацкаће, гргољаће, цвилеће, изгрцаће речи. Мајкици никад доста разговора са својим бунаром.

Али пре него што почне, заћути. Стисне зубе. Чепрка по мислима. Речи су мајчине хаљине. Пребира по њима. Коју да извуче? Окраћалу, дечју, ископану из земље? Од старије сестре? Која има функцију униформе? У вароши купљену? Ону коју зихернадлом сужаваш у струку? Свакодневну? Да се у њу ушушкаш и нестанеш. У њој ходаш, спаваш, умиваш се, глумиш умирање, умиреш. Или ону која те стеже, усеца се, тесну, која оставља траг на телу, а свеједно не можеш да избациш те крпице, да их даш неком, увек за њих дође неко време, саме ти се у глави тискају.

Одмичем се од прозора.

Кућна тишина враћа ме у прошлост. У старе дане.

У соби, тој из које се гледа на поља и речицу, на ормарићу испод слике Исуса што благосиља жетеоце, мајкица је на парфемску бочицу наслонила фотографију.

Видим себе у квадратном оквиру. Уплашена, препаднаута. Згрчена под мушким оком фотографа. Јасно се види високо чело, вена на слепоочници набрекла од страха; погледом можеш да ми испипаваш пулс.

Буцмасти обрашчићи, клемпаве уши, оштар поглед, у очима седам мачева. Од којих су сад само климаве дршке остале да цаћу. Црне тачке. Кад хоћу да нашминкам око, рука ми дрхти и склизне на чело, на образ.

Ја сам та мала на фотографији. То седмогодишње дете била сам ја. Гледам себе првог дана у школи.

Стигао је мајстор, станите у ред. Стигао нам је фотограф.

Све ће да нас услика. Имаћемо успомену. Заузми позу. Брзо. Поравнајте се. По висини.

Стојим у прочељу, што ће рећи задња сам. Маганче, дорамче, увек најмања, прешишана, гуркана, од поспрдног надимка, дунда.

Ја и та фрајлица са слике. Није ми први пут да не препознајем себе. Самоотуђеност опстаје. То је једино што осећам у свакој етапи свог живота.

Та пегава, флекава девојчица каква сам била, та вешта мала није погрешила, све је она знала. На слици је преплашен израз лица. Од тог првог септембра, од најранијих година снажно је предосећала да је ништа добро не чека.

А пивце се ниси сетила да ми донесеш, а?

Окрећем се. Мајкица се вратила с бунара. Лице јој је зајапурено.

Увек заборавиш на пиво, клепетушо. А мени се данас баш припило.

Седа за сто, на ивицу столице, и набраја:

Ингеборга. Рената. Сузана. Нина. . .

Каква Сузана?! – дрекнем. Каква Сузана? Она се још није ни родила. Шта то причаш? Ни ја се тад нисам родила.

Ингеборга. Рената. Нина. Је л' сад добро, ћеро моја, батргаро? Је л' сад добро? Старост те стигне док си рек'о пиксла. Ингеборга. Рената. Нина. Пиво. Хоћеш да ми купиш пиво? Обећавам, нећу се бенавити кад попијем, дајем реч.

Кад се први пут вратила из Токија, била је славна. Било јој је дванаест година и није препознала свој стан.

Нисмо ништа променили, ниједан предмет нисмо померили, ништа нисмо одстранили и ништа нисмо ново уносили, а она је ходала по стану несигурно, с окопнелом знатижељом.

Где је моја соба? – питала је.

Сузана. Моје једино дете.

Отуда, па лево, одговорио јој је Матеуш, њен отац.

И даље је стајао на прагу, у предсобљу, свечаног израза лица. Погледом је пратио своју ћерку. Као багажиста.

Опери руке! – подигла сам глас.

Без речи је скренула у страну. Стигла је на свој циљ. Затворила је врата.

Матеуш је клекнуо поред кофера, извлачио је ствари за прање.

Шетала сам по соби. Око стола. Тамо су лежале новине. Под њима још једне, па још једне. Оне на самом врху гомиле имале су изрезану слику, Матеуш ју је заденуо за стакло у креденцу.

Фотографија је направљена из птичје перспективе, из ложе токијске филхармоније. То је моја ћерка, кривокраки

девојчурак, као балегар који тегли црни масив клавира. Мучи се и уједно грли инструмент. То чудно миловање као да тече без икаквог звука. Даје илузију да је концерт прошао у савршеној тишини, у надахнутом ћутању. Да није једног детаља.

Фотограф Коџи Фуџимори овековечио је кретњу једне пијанисткињине ноге. У том мутном микроскопском детаљу скутрила се нека напетост, жеља за бежањем, претераност, дисонантни акорд, одјек какофоније.

Брзо сам избрисала те чудне мисли из главе, јер је Сузана задовољно, мада, ћутке вечерала. Лице јој је било дечје уморно, али истовремено и зрело, пренапето да би деловало свеже.

Брзо је легла, али није добро спавала. Чула сам је како устаје и шета између купатила и дечје собе, отвара врата балкона, фрижидер, претинац с лековима.

Окрнула сам се на другу страну. Приљубила уз Матеушова леђа. Правио се да спава. Савршено је изигравао уједначен, успаван дах. Прекидао га је чистим паузама. Дијафрагма је радила као метроном. Апсолутни слух. Наша ћерка је то од њега наследила.

Обоје смо бдели. Матеуш над Матеушом. Ја, Рома, над собом, над Ромом. Свако је бдео над самим собом.

То што нашу малену мучи несаница било је нормално после турнеје. Та рђава ноћ је имала своје реплике, на хиљаде сати рђавих мисли које не може да поништи сан, на стотине полуноћи без ноћи, на десетине дана заглушених здравицама у њено име.

После осам недеља вратила се с турнеје по Јапану. Серија концерата. Град за градом. Овације. Признања. По-

клонства. Завеса. Гардероба. Интервјуи. Хладан бифе. Хотел за хотелом. Пешкир с туђим иницијалима. Црни сапун од алги. Беле ноћи. Из авиона у авион. Дјути фри. Џет лег.

Дом. Трема се повукла као плима, откривајући прљаву обалу: упала тетиве ручног зглоба, повраћање пре наступа, бат лакованих ципелица док Ђонови освајају центар сцене.

У Јапану је била славна. Без претеривања – три године била је икона. Тамо су се продавале доколенице а ла Сузи. Плисиране сукњице. Памучне марамнице с њеним монограмом, сличне онима којима је брисала руке пошто се намести за клавиром. Памучне чарапице с карнерчићем изнад глежња. Такви су тамо били сувенири.

Још увек чувам једну такву успомену: шналице, танке као металне чачкалице, носила их је на наступима. Декорисала сам њима бамбусов подметач за чаше, увила га у целофан и увезала плишаном бело-црвеном траком, бојама пољске заставе.

Копирали су све што је имала на себи. Младе пијанисткиње носиле су њену фризуру да би могле да имитирају тај покрет којим намешта шишке. Оштар, одсечан, махиналан. Негде су га назвали „култни“.

Сузана је из дана у дан све мање свирала. На свој осамнаести рођендан одлучила је. Та одлука је, рекла бих, била инфантилна демонстрација хира: живот је негде другде.

Оставила је писмо: „Одлазим. Немојте ме тражити, иначе ће се за све нас лоше завршити“.

Послушали смо, слухисти. Апсолутни слух је, најзад, специјалитет ове куће.